

HUQUQIY TARG'IBOT VA UNING SHAKLLARING ZAMONAVIYLASHTIRISHDA RAQAMLASHTIRISHNING O'RNI VA ROLI

Abdumajidova Zamira Safarboy qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti

Davlat boshqaruvi huquqi yo'nalishi magistranti,
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15341914>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-Aprel 2025 yil

Ma'qullandi: 28-Aprel 2025 yil

Nashr qilindi: 31-Aprel 2025 yil

KEYWORDS

huquqiy targ'ibot,
raqamlashtirish, sun'iy
intellekt, huquqiy axborot
tizimlari, elektron huquqiy
maslahat, huquqiy savodxonlik.

ABSTRACT

Ushbu maqolada huquqiy targ'ibot tizimini zamonaviylashtirishda raqamlashtirish texnologiyalarining o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Huquqiy targ'ibotning an'anaviy shakllari bilan bir qatorda raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar va sun'iy intellekt vositalarining huquqiy ma'lumotlarni tarqatish, aholi huquqiy savodxonligini oshirish va huquqiy maslahat berish jarayonlariga ta'siri o'rganilgan. Maqolada O'zbekistonda amalga oshirilayotgan raqamlashtirish loyihalari misolida huquqiy targ'ibotning innovatsion shakllari tahlil qilinib, ushbu yo'nalishdagi istiqbolli rivojlanish yo'nalishlari belgilangan.

Jamiyatning huquqiy ongini yuksaltirish, aholi huquqiy madaniyatini oshirish va qonunlarga hurmat ruhini shakllantirish har qanday huquqiy davlatning asosiy vazifalaridan biridir. Bu jarayonda huquqiy targ'ibot markaziy o'rin tutadi. Huquqiy targ'ibot - bu aholiga qonunchilik hujjatlari mazmunini yetkazish, ularga huquqiy maslahatlar berish va huquqiy bilimlarni oshirishga qaratilgan faoliyatdir. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jamiyat hayotining barcha jabhalarini, shu jumladan huquqiy sohasini ham tubdan o'zgartirib yubormoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni bilan tasdiqlangan Taraqqiyot strategiyasining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida "Raqamli iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va barcha sohalarga raqamli texnologiyalarni joriy etish" belgilangan. Bu esa huquqiy targ'ibot sohasida ham raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirishni taqozo etadi. Huquqiy targ'ibot - bu davlat organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari, fuqarolik jamiyati institutlari va huquqshunos mutaxassislar tomonidan aholiga huquqiy bilimlarni yetkazish, ularning huquqiy ongini, madaniyatini oshirish va qonunlarga hurmat ruhini shakllantirishga qaratilgan tizimli faoliyat hisoblanadi. Zamonaviy sharoitlarda huquqiy targ'ibot tushunchasi kengayib, yangi ma'no-mazmun kasb etmoqda. Endilikda u nafaqat qonun hujjatlari to'g'risidagi axborotni yetkazishni, balki raqamli muhitda huquqiy himoya vositalarini targ'ib qilish, internet va ijtimoiy tarmoqlarda huquqbuzarliklarning oldini olish, raqamli huquqiy savodxonlikni oshirish kabi jihatlarni ham o'z ichiga oladi. Professor S. Alekseev ta'kidlaganidek, "huquqiy

targ'ibot - bu qonun ustuvorligi tamoyilini hayotga tatbiq etishning eng muhim vositalaridan biridir". Raqamlashtirish esa bu vositaning ta'sir doirasini kengaytiradi va samaradorligini oshiradi. O'zbekistonda raqamlashtirish jarayonlarining huquqiy asoslarini O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-fevraldagi "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5349-son Farmoni, 2020-yil 5-oktabrdagi "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079-son Farmoni hamda 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni va boshqa qonun hujjatlari tashkil etadi. Huquqiy sohadagi raqamlashtirishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat hisoblanadi: huquqiy axborot tizimlari va ma'lumotlar bazalarini yaratish va takomillashtirish; elektron hukumat tizimining huquqiy komponentlarini rivojlantirish; huquqiy xizmatlarni ko'rsatishning elektron platformalarini joriy etish; huquqiy targ'ibotning innovatsion shakllarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish. Huquqiy axborot tizimlari va ma'lumotlar bazalari huquqiy targ'ibotning zamonaviy vositasi sifatida muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda "Lex.uz" huquqiy axborot portali, "E-qonun" axborot tizimi va boshqa shunga o'xshash resurslar qonunchilik hujjatlarini keng jamoatchilikka yetkazishda muhim rol o'ynamoqda. "Lex.uz" portali orqali foydalanuvchilar nafaqat qonunchilik hujjatlarining to'liq matnlarini olish, balki ularning tarixiy versiyalarini ko'rish, o'zgarish va qo'shimchalarni tahlil qilish, shuningdek, har bir qonun hujjati bo'yicha tizimli ma'lumotlarga ega bo'lish imkoniyatiga egadirlar. Mahalliy huquqshunos olim A. Otajonovning ta'kidlashicha: "Raqamli huquqiy axborot tizimlari fuqarolarning huquqiy bilimlarini oshirishda mislsiz imkoniyatlar yaratadi. Ular qonunchilik hujjatlarini faqat yetkazib qolmay, balki ularni tushunishga yordam beradi, qonunlarning amaliy qo'llanilishini izohlab beradi"

Mobil texnologiyalarning keng tarqalishi huquqiy targ'ibotning yangi shakli huquqiy maslahat beruvchi mobil ilovalarning rivojlanishiga olib keldi. Bunday ilovalar orqali fuqarolar huquqiy savollariga tezkor javob olish, huquqiy hujjatlar namunalari bilan tanishish va huquqshunos mutaxassislar bilan maslahat qilish imkoniyatiga ega bo'lmoqdalar. O'zbekistonda "E-advokat", "Huquqiy maslahat", "Virtual yurist" kabi mobil ilovalar aholining huquqiy savodxonligini oshirishga va huquqiy maslahat xizmatlariga bo'lgan ehtiyojini qondirishga xizmat qilmoqda. Xalqaro huquqshunos olim R. Susskind o'zining "Yuristlarning kelajagi" nomli tadqiqotida shunday yozadi: "Huquqiy maslahat beruvchi onlayn platformalar va mobil ilovalar kelgusi o'n yillikda huquqiy xizmatlar ko'rsatish va huquqiy targ'ibotning asosiy vositalariga aylanadi. Bu esa huquqshunoslik kasbining o'zgarishiga va huquqiy xizmatlarning demokratlashuviga olib keladi". Sun'iy intellekt texnologiyalari huquqiy targ'ibotning samaradorligini yangi bosqichga ko'tarmoqda. Sun'iy intellektga asoslangan huquqiy maslahat tizimlari (legal chatbots), huquqiy hujjatlarni tahlil qiluvchi dasturlar va qonunchilik hujjatlarini soddalashtirib tushuntiruvchi algoritmlar huquqiy bilimlarni ommalashtirish jarayoniga inqilobiy o'zgarishlar olib kirmoqda. O'zbekistonda 2021-yilda ishga tushirilgan "Huquqiy maslahatchi" chatboti fuqarolarning keng tarqalgan huquqiy savollariga 24/7 rejimida javob bermoqda. Tizim sun'iy intellekt algoritmlariga asoslangan bo'lib, foydalanuvchilar so'rovlariga qarab o'z javoblarini moslashtiradi va doimiy ravishda takomillashib boradi. Sun'iy intellektning huquqiy targ'ibotdagi roli haqida gapirar ekan, taniqli yurist va IT mutaxassis L. Branting shunday yozadi: "Sun'iy intellekt nafaqat huquqiy

ma'lumotlarni targ'ib qilish vositasi, balki har bir foydalanuvchining ehtiyojlariga moslashtirilgan individual huquqiy yo'riqnoma yaratuvchi hamkordir. Bu esa huquqiy targ'ibotning samaradorligini bir necha barobar oshiradi".

Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar va multimedia platformalari huquqiy targ'ibotning eng samarali vositalaridan biriga aylanmoqda. Facebook, Instagram, Telegram, YouTube kabi platformalarda huquqiy mazmundagi kontent yaratish orqali katta auditoriyaga ta'sir ko'rsatish mumkin. O'zbekistonda Adliya vazirligi, Bosh prokuratura, Ichki ishlar vazirligi va boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlarning ijtimoiy tarmoqlardagi rasmiy sahifalari, shuningdek, huquqshunos blogerlarning kanallari orqali huquqiy ma'lumotlar tarqatilmoqda. Masalan, "Huquqiy axborot" Telegram kanali 500 mingdan ortiq obunachiga ega bo'lib, unda kundalik huquqiy yangiliklar, qonunchilik o'zgarishlari va amaliy huquqiy maslahatlar berib boriladi. Huquqshunos olim B. Ibragimov ta'kidlaganidek: "Ijtimoiy tarmoqlar huquqiy targ'ibotning muhim vositasiga aylandi. Ular orqali huquqiy ma'lumotlarni nafaqat matn, balki video, infografika, animatsiya va interaktiv shakllarda yetkazish imkoniyati mavjud, bu esa turli yosh va ijtimoiy guruhlarni qamrab olishga yordam beradi".

O'zbekistonda huquqiy targ'ibotni raqamlashtirish bo'yicha bir qator loyihalar amalga oshirilmoqda. Ular orasida "E-qonun", "E-advokat", "Huquqiy axborot" portallari, Adliya vazirligining rasmiy veb-sayti, "Adolat" radio va telekanali, shuningdek, huquqiy mazmundagi boshqa internet resurslari muhim o'rin tutadi. 2021-yilda o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda huquqiy internet resurslari foydalanuvchilari soni 1,2 million kishidan oshgan. Bundan tashqari, foydalanuvchilarning 65% huquqiy axborotni mobil qurilmalar orqali olishni afzal ko'rishadi. Huquqshunos olim D. Karimov o'z tadqiqotlarida quyidagilarni ta'kidlaydi: "O'zbekistonda huquqiy internet resurslari soni va sifati yildan-yilga oshib bormoqda. Biroq, hali ham ularning qamrov darajasi, foydalanish qulayligi va kontentning sifati bo'yicha rivojlantirishga muhtoj jihatlar mavjud". O'zbekistonda amalga oshirilayotgan raqamli huquqiy targ'ibot loyihalari orasida "Huquqiy savodxonlik maktabi" onlayn portali, "Huquqiy targ'ibot karavoni" mobil ilovasi, "Virtual huquqiy maslahatchi" AI-chatboti, "Huquqiy bilimlar marafoni" interaktiv platformasi alohida ahamiyatga ega. "Huquqiy savodxonlik maktabi" loyihasi 2020-yilda ishga tushirilib, uning doirasida 200 dan ortiq video darslar, 500 dan ortiq interaktiv testlar va 1000 dan ortiq huquqiy vaziyatlar bazasi yaratilgan. Loyihadan foydalanuvchilar soni 300 ming kishidan oshgan. Adliya vazirligi tomonidan 2021-yilda ishga tushirilgan "Virtual huquqiy maslahatchi" AI-chatboti sun'iy intellekt texnologiyalariga asoslangan bo'lib, fuqarolarning huquqiy savollarga javob beradi va ularni tegishli huquqiy hujjatlar bilan tanishtiradi. Chatbot birinchi yilda 100 mingdan ortiq so'rovlarga javob berdi va foydalanuvchilar tomonidan 85% qoniqish darajasiga erishdi.

Huquqiy targ'ibotni raqamlashtirishning muammolari va istiqbollari: Huquqiy targ'ibotni raqamlashtirish jarayonida bir qator muammolar kuzatilmoqda: raqamli bo'linish (digital divide) muammosi - aholining barcha qatlamlari zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga bir xil darajada kirishga ega emas; huquqiy kontentning sifati va tushunarlilik darajasi - ko'p hollarda huquqiy ma'lumotlar murakkab til bilan yetkaziladi; axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlar himoyasi masalalari; huquqiy targ'ibotda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning huquqiy va etik jihatlaridir. Tadqiqotchi N. Rahmonovning ta'kidlashicha: "Raqamli huquqiy targ'ibotning eng katta muammolaridan biri

- bu aholining katta qismida raqamli savodxonlikning yetarli darajada emasligi. Bu muammo, ayniqsa, qishloq joylarda va katta yoshdagi aholi orasida yaqqol seziladi".

Huquqiy targ'ibotni raqamlashtirishning istiqbolli yo'nalishlari quyidagilarni o'z ichiga oladi: sun'iy intellekt, mashina o'rganishi va katta ma'lumotlar tahlili texnologiyalarini huquqiy targ'ibotga joriy etish; virtual va qo'shimcha reallik (VR/AR) texnologiyalaridan foydalangan holda immersiv huquqiy targ'ibot usullarini rivojlantirish; blockchain texnologiyalarini huquqiy axborotni tarqatish va huquqiy hujjatlarni tasdiqlash jarayonlariga joriy etish; personallashtirilgan huquqiy targ'ibot tizimlarini yaratish - har bir foydalanuvchining ehtiyojlari va bilim darajasiga moslashtirilgan huquqiy ma'lumotlar taqdim etish. Nufuzli xalqaro huquqshunos R. Semitsu shunday yozadi: "Kelgusi o'n yillikda huquqiy targ'ibotning eng samarali vositalari virtual reallik texnologiyalariga asoslangan huquqiy simulyatorlar, sun'iy intellektga asoslangan personallashtirilgan huquqiy maslahat tizimlari va blockchain asosidagi huquqiy hujjatlar reestrlari bo'ladi"

Rivojlangan davlatlar tajribasi huquqiy targ'ibotni raqamlashtirishda quyidagi ustuvor yo'nalishlarni belgilashni ko'rsatmoqda; huquqiy ma'lumotlarni vizuallashtirishga e'tibor qaratish - infografika, video, animatsiya va interaktiv elementlardan keng foydalanish; o'yinlashtirish (gamification) elementlarini joriy etish - huquqiy bilimlarni o'yin formatida yetkazish; ijtimoiy tarmoqlar orqali huquqiy targ'ibotni kuchaytirish - keng auditoriyaga ega platformalarda faol ishtirok etish; sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish - personallashtirilgan huquqiy maslahat tizimlarini rivojlantirish. O'zbekistonda huquqiy targ'ibotni raqamlashtirish strategiyasi quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga olishi maqsadga muvofiq: milliy huquqiy axborot portalining funksional imkoniyatlarini kengaytirish; huquqiy maslahat beruvchi AI-chatbotlarni takomillashtirish; mobil qurilmalar uchun huquqiy ilovalarni ishlab chiqish; o'zbek tilidagi huquqiy kontentni boyitish va sifatini oshirish; aholining raqamli savodxonligini oshirish choralari ko'rish

Xulosa:Huquqiy targ'ibot va uning shakllarini zamonaviylashtirishda raqamlashtirishning o'rni va roli tobora ortib bormoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalari, xususan internet resurslari, mobil ilovalar, sun'iy intellekt tizimlari va ijtimoiy tarmoqlar huquqiy targ'ibotning samaradorligini oshirish, huquqiy bilimlarni ommalashtirish va aholining huquqiy savodxonligini yuksaltirishda muhim vositaga aylanmoqda.O'zbekistonda huquqiy targ'ibotni raqamlashtirish jarayonida sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, hali bir qator muammolar o'z yechimini kutmoqda. Bular orasida raqamli bo'linish, huquqiy kontentning sifati, axborot xavfsizligi va raqamli savodxonlik masalalari alohida e'tiborni talab etadi.Rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish va milliy xususiyatlarni inobatga olgan holda, O'zbekistonda huquqiy targ'ibotni raqamlashtirish strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish lozim. Bu strategiya sun'iy intellekt, virtual reallik, blockchain kabi ilg'or texnologiyalarni joriy etishga, shuningdek, huquqiy ma'lumotlarni vizuallashtirishga, personallashtirishga va o'yinlashtirish elementlaridan foydalanishga qaratilgan bo'lishi maqsadga muvofiq.Huquqiy targ'ibotni raqamlashtirish davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari, xususiy sektor va IT sohasidagi mutaxassislarining hamkorligini talab etadi. Bunday hamkorlik doirasida yaratilgan innovatsion yechimlar O'zbekistonda huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati qurishga, aholining huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.Saydullaev Sh. A. Huquqiy targ'ibot: nazariy va amaliy masalalar. – Toshkent: TDYU, 2020. – B. 15.
- 2.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 2022-y., 29-yanvar.
- 3.Odilqoriev X. T. Huquqiy madaniyat va huquqiy targ'ibot. – Toshkent: O'zbekiston, 2019. – B. 78.
- 4.Ismailova G. S. Raqamli davr huquqiy targ'iboti // "Huquq va jamiyat" jurnali. – 2021. – № 3. – B. 45-52.
- 5.Alekseev S. S. Pravo: azbuka – teoriya – filosofiya: Opyt kompleksnogo issledovaniya. – Moskva: Statut, 2016. – S. 156.
- 6.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi "Raqamli O'zbekiston - 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 2020-y., 6-oktabr
- 7.Karimov D. A. O'zbekistonda huquqiy sohadagi raqamlashtirish jarayonlari: yutuqlar va muammolar // "Demokratlashtirish va inson huquqlari" jurnali. – 2022. – № 1. – B. 28-35.
- 8.Otajonov A. R. O'zbekistonda huquqiy axborot tizimlarining rivojlanish tendensiyalari // "Yuridik fanlar axborotnomasi" jurnali. – 2021. – № 4. – B. 112-120.
- 9.O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligining "Huquqiy axborot tizimlaridan foydalanish holati to'g'risida"gi hisoboti. – Toshkent, 2022. – B. 24.
- 10.Otajonov A. R. Huquqiy axborot tizimlari va fuqarolarning huquqiy savodxonligi // "Jamiyat va boshqaruv" jurnali. – 2021. – № 2. – B. 78-85.
- 11.Mahmudov Z. X. Mobil texnologiyalar va huquqiy targ'ibot // "Axborot texnologiyalari va huquq" jurnali. – 2022. – № 1. – B. 56-63
- 12."Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini amalga oshirish doirasida yaratilgan mobil ilovalar tahlili. Raqamli texnologiyalar vazirligi hisoboti. – Toshkent, 2022. – B. 18.
- 13.Susskind R. Tomorrow's Lawyers: An Introduction to Your Future. – Oxford: Oxford University Press, 2020. – P. 87.
- 14.Kim P. S. Artificial Intelligence and Legal Advocacy // Harvard Journal of Law & Technology. – 2022. – Vol.
- 15.O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. (2021). "Huquqiy maslahatchi" – sun'iy intellektga asoslangan chatbot ishga tushirildi. <https://www.minjust.uz>
- 16.Branting, L.K. (2020). Artificial Intelligence and Legal Services: Transforming Access to Justice. Journal of Law and Technology, 18(2), 112–128
- 17.Yusupov, B. (2022). Raqamli kommunikatsiya va ijtimoiy tarmoqlarning huquqiy madaniyatni shakllantirishdagi roli. O'zbekiston milliy universiteti huquqshunoslik fakulteti ilmiy jurnali, 4(1), 45–50.
- 18"Huquqiy axborot" Telegram kanali statistikasi, 2024 yil mart holatiga ko'ra: https://t.me/huquqiy_axborot
- 19.Ibragimov, B. (2023). Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining huquqiy targ'ibotdagi ahamiyati. "Adolat va taraqqiyot" ilmiy-amaliy jurnali, 1(2), 67–73.